

Η έμφαση που έδωσε το νέο ανεξάρτητο κράτος στην τουριστική ανάπτυξη οδήγησε σε ένα κατασκευαστικό «μπουμ»

ΜΕΛΕΤΗ

Της **Σάβιας Παλατέ** και της **Παναγιώτας Πύλα**

Με μια ονομασία που συνδυάζει τους όρους «Μεσόγειος», «Μέση Ανατολή», «αρχαίο», και «αρχιτεκτονική», το Ερευνητικό Εργαστήριο Mesarch Lab του Τμήματος Αρχιτεκτονικής του Πανεπιστημίου Κύπρου στοχεύει στη μελέτη της ιστορίας της αρχιτεκτονικής και τη σχέση της με τη σχεδιαστική πρακτική. Τοποθετημένη κάπου ανάμεσα στη μηχανική και στις ανθρωπιστικές επιστήμες, η έρευνα του Εργαστηρίου επικεντρώνεται στον πολιτικό-κοινωνικό ρόλο της αρχιτεκτονικής του 20ου αιώνα και της Μοντέρνας Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς στην Κύπρο και στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου.

Η Μοντέρνα Αρχιτεκτονική στην Κύπρο είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τη νεότερη ιστορία

Η τοπική ανάπτυξη επηρεάστηκε από την εξάπλωση διεθνών ιδεών περί νεωτερικότητας και μοντερνισμού

των υποδομών και δημόσιων κτηρίων, αλλά και έδωσε κίνητρα για ιδιωτικά οικοδομήματα που θα μετασημάτιζαν δραματικά το δομημένο τοπίο της Κύπρου. Η τοπική ανάπτυξη επηρεάστηκε από την εξάπλωση διεθνών ιδεών περί νεωτερικότητας και μοντερνισμού, οι οποίες διαμόρφωναν παράλληλα και την αρχιτεκτονική κουλτούρα της Κύπρου. Ανάμεσα στα πρόσφατα ερευνητικά προγράμματα του Εργαστηρίου Mesarch βρίσκονται οι κριτικές αναλύσεις τουριστικών υποδομών και ξενοδοχείων όπως αυτές αναπτύχθηκαν κατά την περίοδο 1960-1974.

Η έμφαση που έδωσε το νέο ανεξάρτητο κράτος στην τουριστική ανάπτυξη οδήγησε σε ένα κατασκευαστικό «μπουμ»—συνδεδεμένο κυρίως με ελληνοκυπριακές επενδύσεις, αλλά και με φόντο τις δικαιοδικές συγκρούσεις—που κάλυψε το νησί με ξενοδοχεία. Η σημασία αυτών των κτηρίων δεν ήταν μόνο μορφοπλαστική, ως παραδειγματικά ενός «Μεσογειακού Μοντερνισμού», αλλά και κοινωνικό-πολιτική: Όπως ανέδειξε η σχετική έρευνα του Εργαστηρίου (χρηματοδοτημένη από το ΙΔΕΚ και το Πανεπιστήμιο Κύπρου, και δημοσιευμένη σε επιστημονικά περιοδικά), αυτή η πρωτοφανής οικοδομική ανάπτυξη επηρεαζόταν από ιδεολογικές και πολιτικές τοποθετήσεις, διαφορετικά οικονομικά μοντέλα, τις σχέσεις Ελληνοκυπρίων-Τουρκοκυπρίων, αλλά και τις ευρύτερες γεωπολιτικές συσχετίσεις του Ψυχρού Πολέμου της εποχής.

Οι πρώτες, μετά την ανεξαρτησία, συστάσεις για ανάπτυξη έγιναν κυρίως από ξένους εμπειρογνώμονες και διαδραμάτισαν καθοριστικό ρόλο στις πολιτικές που θα προωθούσε το κράτος, επηρεάζοντας σημαντικά την τροχιά της τουριστικής βιομηχανίας στην Κύπρο.

Για παράδειγμα, στην ακτογραμμή της Αμμοχώστου που πρωτοπόρησε ως τουριστικός κόμβος τη δεκαετία του 1960, συνδυάστηκαν προτάσεις από Αμερικανούς και Γάλλους εμπειρογνώμονες μαζί με ντόπιες προτεραιότητες και επενδύσεις για να δημιουργηθεί μια τυπολογία ξενοδοχείων που πραγματοποιήθηκαν μεν δημιουργικά τα στοιχεία του διεθνούς μοντερνισμού με διάφορες ιδιαιτερότητες τοπίου και υλικότη-

3. Ξενοδοχείο Cyprus Hilton, Λευκωσία 1968. (Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών Κύπρου)

2. Ακτή Αμμοχώστου, 1967. (Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών Κύπρου)

Αρχιτεκτονική ιστορία: παρελθόν και μέλλον

τας (π.χ. εντοπίζει κάποιες πολύ ενδιαφέρουσες πειραματισμούς με οπλισμένο σκυρόδεμα, βλ. **εικ. 1-2**), αλλά, δημιουργώντας και νέα αδιέξοδα.

Οι πολιτικές χρήσεις γης και οι ιεραρχίες των τουριστικών ζωνών συχνά ενδυνάμωναν κοινωνικές ανισότητες ή προωθούσαν την εμπορευματοποίηση της φύσης, τάσεις που θα συνέχιζαν εντονότερα και σε άλλες τουριστικές πόλεις του νησιού. (**Εικ. 3**). Υπάρχουν πολλές αποχρώσεις και πολυπλοκότητα στις διάφορες περιπτώσεις μοντέρνων ξενοδοχείων, ωστόσο διαφαίνεται ξεκάθαρα ότι οι προκλήσεις που είχε να αντιμετωπίσει η τουριστική ανάπτυξη στην Κύπρο δεν ήταν μόνο οικονομοτεχνικές, αλλά επηρεάζονταν και διαμόρφωναν πολιτικοκοινωνικά δεδομένα, και περιβαλλοντικές αντιλήψεις, μέσα σε μια ευρύτερη συνθήκη από-αποικιοποίησης, εκμοντερνισμού, και πολιτικών ζυμώσεων.

Πολλά από τα ξενοδοχεία εκείνου του πρώτου κύματος τουριστικής ανάπτυξης συνεχίζουν να γράφουν ιστορία, έστω και αν είναι διαφορετική. Κάποια στρατιωτικοποιήθηκαν και άλλα, ιδιαίτερα στην κατεχόμενη Κύπρο,

επειρώθηκαν. (**Εικ. 4**) Άλλα αναδιαμορφώθηκαν και συνεχίζουν τη συμμετοχή τους σε νέες μορφές τουρισμού, συχνά με νέους ιδιοκτήτες και χρήστες.

Πρόσφατα γεγονότα της τοπικής επικαιρότητας, όπως το άνοιγμα των Βαρωσίων τον Οκτώβριο του 2020 αλλά και η παράνομη κατεδάφιση διατηρητέων κτισμάτων στο κέντρο της Λευκωσίας λίγους μήνες μετά, έφερε στο προσκήνιο ζητήματα Μοντέρνας Αρχιτεκτονικής ως πολιτιστική κληρονομιά, αναδεικνύοντας την αξία της διατήρησης τέτοιων κτισμάτων, αλλά και την πολυπλοκότητα του θέματος ιδιαίτερα σε μια χώρα που ταλανίζεται από διακοινοτικές, πολιτικές, και κοινωνικές εντάσεις. Αυτή η παρατήρηση έδωσε το έναυσμα για μια νέα έρευνα του Εργαστηρίου Mesarch, με σκοπό την διερεύνηση της μετέπειτα «ζωής» μοντέρνων κτηρίων του 1960 ώστε να ψηλαφήσει τις δυνατότητες ανάδειξης κοινών αναφορών ή και «κοινής» αρχιτεκτονικής κληρονομιάς.

Το νέο χρηματοδοτημένο πρόγραμμα από το ΙΔΕΚ το οποίο συντονίζει το Εργαστήριο Mesarch του Τμήματος Αρχιτεκτονικής έχει επίσης στόχο να δημιουργήσει ένα διαδραστικό «οδηγό» μο-

ντέρνας αρχιτεκτονικής ιστορίας για το ευρύτερο κοινό, που θα μεταφέρει στοιχεία της αρχιτεκτονικής γνώσης στην Κύπρο και ταυτόχρονα θα συλλέγει σκέψεις, εμπειρίες, και μνήμες που σχετίζονται με αυτά τα κτήρια, ώστε να αναγνωρίσει και αξιοποιήσει τις πραγματικότητες της σύνθετης, και πολύτιμης διαφορετικότητας της κοινωνίας. Πέραν από την γνώση που υπόσχεται να προάγει σε θέματα αρχιτεκτονικής ιστορίας και κληρονομιάς, η εν λόγω έρευνα αναδεικνύει τα συναπαντήματα της αρχιτεκτονικής ιστορίας με άλλα ερευνητικά πεδία τα οποία διευρύνουν και επανακαθορίζουν τα όρια της.

Η μελέτη της αρχιτεκτονικής ιστορίας-θεωρίας δεν σκοπεύει μόνο στο να αντιληφθούμε την αρχιτεκτονική και τον κόσμο με τα μάτια του παρελθόντος. Η κατανόηση του παρελθόντος, καθώς επίσης και η προβληματοποίηση και θεωρητικοποίηση του τρόπου παραγωγής της ιστορικής γνώσης, μπορεί να εμπλουτίσει μια αρχιτεκτονική πρακτική που απενίζει το μέλλον: όχι απλά διότι θα διαβάσει καλύτερα τις προκλήσεις και περιορισμούς του χθες, αλλά και διότι θα επεκτείνει τους οραματισμούς του σήμερα.

**Η δρ Σάβια Παλατέ είναι μεταδιδακτορική Ερευνήτρια στο Εργαστήριο Mesarch και η δρ Παναγιώτα Πύλα είναι Καθηγήτρια στο Τμήμα Αρχιτεκτονικής και Επικεφαλής του Εργαστηρίου Mesarch στο Τμήμα Αρχιτεκτονικής του Πανεπιστημίου*

1. Ξενοδοχείο Grecian, Βαρώσια Αμμοχώστου, 1966. (Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών Κύπρου)

4. Ακτή Αμμοχώστου από τη θάλασσα, 2015. (Σάβια Παλατέ)